

Asia: U-kirjelmäluonnos komission 23.2.2022 julkaisemasta direktiiviehdotuksesta yritysten kestävydestä ja asianmukaisesta huolellisuudesta eli EU:n yritys vastuulainsäädännöstä

Finnwatch kiittää mahdollisuudesta lausua U-kirjelmäluonnoksesta liittyen komission 23.2.2022 julkaisemaan direktiiviesitykseen EU-tason yritys vastuulaista.

- **Suomen tulee kannassaan asettua tukemaan komission esitykseen sisältyvää vahingonkorvausvastuuta.** Yritystoiminnan haitallisten vaikutusten uhreilla on oikeus korjaaviin toimenpiteisiin, ja asianmukaisen huolellisuuden velvoitteeseen perustuva sääntely tarvitsee viranomaisvalvonnan lisäksi myös siviilioikeudellisen perälaudan. Uhrien oikeussuojan turvaaminen ja korjaavien toimenpiteiden saatavuudesta huolehtiminen on osa Suomen ihmisoikeuksia koskevaa suojeluvastuuta. Korostamme, että tämä siviilioikeudellinen vastuu aktualisoituu käytännössä vain tilanteissa, joissa yritys ei ole oma-aloitteisesti ryhtynyt riittäviin korjaaviin toimenpiteisiin. U-kirjelmäluonnoksen mukaan komission esittämä vahingonkorvausvastuu olisi jotenkin poikkeava Suomen kansallisen vahingonkorvausoikeuden tuottamusta ja riittävää syy-yhteyttä koskevista vaatimuksista, ja että vahingonkorvausvastuutilanteita ja niiden estämiseksi tarvittavia toimia ei olisi mahdollista ennakoida Suomen lainsäädännön edellyttämällä tavalla. Väitetyjä ongelmia ei kuitenkaan U-kirjelmäluonnoksessa konkretisoida, joten niihin on mahdotonta ottaa tarkemmin kantaa. Komission direktiiviesityksessä syy-yhteys määritellään kuitenkin varsin tarkkarajaisesti: *“yritykset ovat korvausvelvollisia, jos*
 - a. *ne epäonnistuvat noudattamaan 7 ja 8 artiklojen sisältöä (...)*
 - b. *tämän epäonnistumisen seurauksena on tapahtunut haitallinen vaikutus (...) ja vaikutus on johtanut vahinkoon.”*

Vahingonkorvausoikeudessa riittävän huolellisuuden arvioiminen edellyttää aina tilannekohtaista arviota ehkäisevien toimenpiteiden asianmukaisuudesta, eikä tätä koeta ongelmalliseksi muussakaan vahingonkorvausoikeudellisessa sääntelyssä. Toisin kuin U-kirjelmässä esitetään, vahingonkorvausvastuun sisällyttäminen yritys vastuulakiin ei edellytä vahingonkorvausvastuun laajentamista EU-sääntelyllä tai kansallisella lainsäädännöllä. Ilman yritys vastuulakiakin on mahdollista nostaa kanteita yrityksiä vastaan niiden arvoketjuissa tapahtuneista ihmisoikeusloukkauksista, ja tästä on Euroopassa jo useita esimerkkejä¹. Voidaan jopa argumentoida, että nykytilanteeseen, jossa yritysten huolellisuutta joudutaan tällaisten kanteiden kohdalla arvioimaan esimerkiksi vapaaehtoisuuteen perustuvien

¹ ECCJ, 2021, Suing Goliath – An analysis of civil cases against EU companies for overseas human rights and environmental abuses, saatavilla osoitteessa: <https://corporatejustice.org/publications/suing-goliath/>

kv. yritysvastuustandardien avulla, liittyy yritysten kannalta enemmän oikeudellista epävarmuutta kuin jos näistä seikoista säädettäisiin yritysvastuulaissa. Tämä koskee myös lainvalintaa, johon komission esitys pyrkii puuttumaan. U-kirjelmäluonnoksessa esitetty huomio siitä, että komission esityksessä ei kiinnitetä huomiota vastuunjakoon, on totta ja tämä kysymys tulee ratkaista esityksen jatkotyöstössä.

U-kirjelmäluonnoksessa todetaan lisäksi, että komission esitykseen liittyy epäselvyyksiä, jotka voivat johtaa vahingonkorvauskanteissa todistustaakan siirtymiseen yrityksen johdolle. Tätä voidaan selkeyttää ottamalla direktiiviin mukaan säännös todistustaakan jakautumisesta Euroopan perusoikeusviraston suositusten pohjalta². Euroopan perusoikeusviraston suositukset sisältävät myös muita, korjaavien toimenpiteiden saatavuutta edistäviä toimenpiteitä.

- **Suomen kannassa tulee tukea asianmukaisen huolellisuuden velvoitteiden ulottamista yritysten kaikkiin liiketoimintasuhteisiin – rajaus vakiintuneisiin liiketoimintasuhteisiin tulee poistaa.** Komission esityksen mukainen rajaus vakiintuneisiin liiketoimintasuhteisiin johtaisi epätoivottavaan tilanteeseen, jossa yrityksillä olisi kannuste solmia lyhytkestoisia liiketoimintasuhteita välttääkseen direktiiviin perustuvia velvollisuuksia ja vastuita pitkäkestoisten, yhteistyöhön perustuvien suhteiden sijaan³. Rajaus myös kannustaisi yrityksiä kohdentamaan huolellisuusvelvoitteen noudattamiseen käytettäviä resurssejaan liiketoimintasuhteiden vakiintuneisuuden perusteella sen sijaan, että resurssit kohdistettaisiin koko arvoketjussa riskiperusteisesti vakavimpien riskien ehkäisemiseen ja lieventämiseen. Suomen kantaluonnoksessa nostetaan aivan oikein esiin tarve kannustaa yrityksiä pitkäaikaisiin kauppasuhteisiin, mutta se sidotaan epätarkoituksenmukaisesti komission esityksen kauppasuhteiden päättämistä koskevaan kohtaan (ks. seuraava kohta).
- Kansainvälisten yritysvastuustandardien mukaisesti asianmukainen huolellisuus on jatkuva prosessi. Kun asianmukainen huolellisuus määritellään selkeästi jatkuvaksi prosessiksi, on selvää, että se kattaa myös tilanteet, joissa yritys joutuu vetäytymään tietystä toiminnasta tai liiketoimintasuhteesta siksi, että siihen liittyviä riskejä ei ole mahdollista ehkäistä tai lieventää riittävällä tavalla. On hyvä, että komission esityksessä tällaiset tilanteet on otettu huomioon velvoittamalla yritykset tietyn edellytyksin hyllyttämään tai lopettamaan liiketoimintasuhte samalla kun epäkohtia kuitenkin pyritään ensin korjaamaan. Tässä yhteydessä tulee kuitenkin korostaa, että

² Euroopan perusoikeusvirasto, 2020, Business and human rights – access to remedy, saatavilla osoitteessa:

<https://fra.europa.eu/en/publication/2020/business-human-rights-remedies#publication-tab-2>

³ Lyhytkestoisissa kauppasuhteissa kuten päivittäistavarakaupan kertaostoissa riskimaista on Suomessa havaittu vakavia ihmisoikeusongelmia. Ks. esim. Finnwatch, 2015, On the borderline of responsibility – Case studies on the production of Tokmanni's own imports products in Thailand, saatavilla osoitteessa: <https://finnwatch.org/images/pdf/TokmanniOwnImports.pdf>

myös vetäytyminen liiketoimintasuhteista on tehtävä vastuullisesti, eli myös **vetäytymisen haitallisia vaikutuksia on pyrittävä ehkäisemään ja lieventämään asianmukaisella tavalla.**

- **Suomen tulee esittää komission ehdottaman soveltamisalan laajentamista.** Komission esittämä soveltamisala jättää 99 prosenttia yrityksistä sääntelyn ulkopuolelle. Valtioneuvoston kantaluonnoksessa pidetään soveltamisalan rajausta riskipitoisilla aloilla toimiviin yrityksiin järkevänä. Tässä yhteydessä on tärkeä huomata, että komission esityksessä soveltamisalan ulkopuolelle jäävät edelleen mm. kaikki riskipitoisilla toimialoilla toimivat niin keskisuuret kuin pienet yritykset. Soveltamisalaa tuleekin laajentaa vähintään kaikkiin riskipitoisilla aloilla toimiviin pk-yrityksiin⁴ sekä kaikkiin suuryrityksiin jo nyt eikä vasta myöhemmässä vaiheessa.
- **Direktiiviesitys nojaa liikaa Code of Conduct -muotoisiin sopimusehtoihin ja tukeutuu niiden noudattamisen todentamisessa erilaisiin auditointijärjestelmiin.** Code of Conducteja ja auditointeja on jo yleisesti yritysten käytössä eivätkä ne ole onnistuneet ratkaisemaan arvoketjuissa ilmeneviä ihmisoikeusongelmia. Niiden tuleekin selkeästi olla vain yksi työkalu huolellisuusvelvoitteen noudattamisessa. Code of Conduct -muotoiset sopimusehdot ovat tylppiä, one-size-fits-all -tyyppisiä, mekaanisia työkaluja. Pelkästään niihin tukeutumisen sijaan yrityksiä tulee edellyttää kartoittamaan arvoketjujaan ja niihin liittyviä riskejä, arvioimaan omaa osallisuuttaan riskeihin, ja ryhtymään tilannekohtaisesti asianmukaisiin toimiin. Direktiiviesityksen varsinaisessa tekstissä (pelkkien resitaalien sijaan) tulisi myös eksplisiittisesti mainita yritysten ostokäytäntöjen ja hinnoittelun merkitys asianmukaisen huolellisuuden noudattamisessa.
- On hienoa, että U-kirjelmäluonnoksen mukaan valtioneuvosto pitää lähtökohtaisesti hyvänä, että kansainvälisissä vapaaehtoisuuteen perustuvissa yritysvastuustandardeissa omaksuttuja elementtejä tuodaan osaksi EU:n laajuista lainsäädäntöä, ja että neuvottelujen tavoitteeksi asetetaan se, että neuvottelut etenevät ja sääntely tulee voimaan lähivuosina. **Samanaikaisesti Suomen tulee tarmokkaasti ponnistella komission esityksen kv. yritysvastuustandardien vastaisten puutteiden korjaamiseksi sen jatkotyöstössä.**
- Edelleen pidämme tärkeänä, että luonnoksessa todetaan, että Suomi kannattaa asianmukaisen huolellisuuden velvoitteiden ulottamista yritysten koko arvoketjuun ja myös ilmastonmuutoksen torjunnan sisällyttämistä huolellisuusvelvoitteiden piiriin Pariisin sopimuksen 1,5 asteen tavoitteen mukaisesti ja siten että se ilmastonmuutosta ehkäisevät toimet kattavat paitsi yritysten omat myös niiden tytäryhtiöiden ja liikekumppaneiden toiminnan ilmastovaikutukset. **Tämä kuitenkin**

⁴ Mikroyritykset voidaan jättää sääntelyn ulkopuolelle.

edellyttää Pariisin sopimuksen ja ilmastovaikutusten lisäämistä komission esityksen liitteeseen haitallisista vaikutuksista ja kansainvälisistä sopimuksista. Ilmastonmuutoksen torjuntaa koskevat velvoitteet tulisi myös ulottaa koskemaan kaikkia sääntelyn piiriin kuuluvia yrityksiä.

- **Kansallisen yritysvastuulain valmistelua tulee jatkaa, ja laki tulee tuoda eduskuntaan tällä hallituskaudella.** Kansallisen lain sisällöllisenä pääprioriteettina tulee olla pk-yritysten saattaminen huolellisuusvelvoitelainsäädännön piiriin.